

Individualisten aller landen, verenigt u!

Over Villa Voortman's *Utopia*

"The soul cannot thrive without a garden."

Thomas More

Voor een Gentenaar is Villa Voortman langzaamaan een even vertrouwd begrip aan het worden als "de kouter", "t belfort", "Pierke Pierlala" en "de dampuurte" (allen uit te spreken met rollende r). Als geboren en getogen trotse Gentenaar wijd ik met veel "goesting" de niet-Gentenaar in in de werking van dit nieuwe monument van Gentsche, chauvinistische fierheid.

Villa Voortman is een laagdrempelig ontmoetingshuis, dat iets meer dan vijf jaar geleden is ontstaan in de schoot van het Psychiatrisch Centrum te Sleidinge, met als doelgroep de zogeheten zorgwekkende zorgvermijders. Deze mensen, die allen het label "dubbeldiagnose" (i.e. een psychotische problematiek gecombineerd met middelenmisbruik) dragen, glijpen vaak als zandkorrels door de vingers van de reguliere hulpeverlening. Zij kunnen nergens terecht waardoor zij veelal aan hun lot zijn overgelaten. De ontmoetingsplaats, oorspronkelijk gehuisvest in het oude Huize Voortman, een voormalige directeurswoning van de Gentse katoen-industrieel Albert Voortman, stelt dagelijks haar deuren open voor deze kwetsbare groep. De bewoners van de Villa hebben er vaak een bijzonder zware levenswandel op zitten. Problemen met de wet, dakloosheid, armoede, ernstige fysieke problemen, meerdere opnames in de geestelijke gezondheidszorg, etc. zijn niet uitzonderlijk.

Binnen de muren van de Villa wordt hen evenwel een plek aangeboden met een minimale regelgeving (geen druggebruik en geen geweld) en maximale mogelijkheden om hun particulariteit te laten verschijnen. Dit laatste gebeurt onder meer in de vorm van artistieke projecten, dewelke een essentieel ingrediënt vormen

van de werking van dit ontmoetingshuis voor creatieve geesten! Deze sociaal-artistieke werking wordt sinds Februari 2016 gedragen door de pluralistische vzw “Vrienden van Villa Voortman”. De eerste vrucht van deze vzw is een prachtig boek, dat creatief werk van zowel bewoners als hulpverleners verzamelt. Het boek biedt een waaier aan beeldende kunst, fotoportretten en muzikaal werk, waarin elkeen, zowel bewoner als hulpverlener, zijn of haar eigenheid laat doorschemeren.

De drijvende, creatieve kracht achter Voortman moet wel bijzonder stuwend zijn! Immers, het boek lag amper enkele maanden in de winkel, of daar kwamen zij al aan met een eigen theaterproductie, getiteld *Utopia*. In deze productie, naar een concept van dr. Marc Cosyns en in een regie van Mira Bryssinck met coaching van Dirk Pauwels, brengen zowel bewoners als hulpverleners een eigen interpretatie van een utopie, die de filosofische waarden van de Villa weerspiegelt.

Al vanaf de aanvang confronteert de opstelling van het stuk de toeschouwer in de verduisterde zaal met een merkwaardig perspectief: op het podium staat een lange bankettafel waar alle spelers hun knietjes onder schuiven. Achter deze tafel heeft zich links een muzikaal ensemble opgesteld. Rechts staat een fornuis bemand door drie koks, die, jawel, tijdens de voorstelling geurend eten braden voor de feestenden. Want wat wij te zien krijgen is een feest. Men voelt zich als toeschouwer welhaast een hongerige die vanop de koude stoep naar binnen tuurt. Deze imaginaire scheidingswand blijft echter niet lang stand houden – en dat is ook wat het stuk naar onze mening beoogt.

De maaltijd die men aanschouwt is erg onalledaags, want elkeen krijgt er het woord en wordt er beluisterd. Razende poëzie, kwetsbare bekentenissen, zowel eigen muzikaal werk als (bijzonder) vrije interpretaties van bestaande nummers, “diepe fucking frustraties”, een wereldvermaarde hip-hop ster, een eenmans schoonmaakploeg met vette dance moves, het komt allemaal aan bod! Niemand steekt er bovenuit, niemand moet er onder doen. Bewoners en hulpverleners zitten samen, en probeer maar eens te achterhalen wie wie is! De tafel verleent elk van de zesendertig (!) gasten de gelegenheid zich op een geëigende manier aanwezig te stellen.

Ons hart werd beroerd wanneer een man stilletjes en met bedeesde stem bekend dat hij als kind zo vaak zijn toevlucht heeft gezocht tot humor om de snijdende spanning thuis te doorbreken; luttele minuten eerder werden we nog omver geblazen door de krachtige stem van een woeste, Engelse dichter die de *reluctant revolutionary* in ons wakker roept en alle individualisten aanspoort zich samen te voegen. Sommigen vertellen verhalen, anderen dansen, er wordt gezongen, gescandeerd, op tafel geklopt, gefluisterd en gelachen. Men zingt luid, men zingt zachtjes. Het ene moment zit ik in mijn stoel te schuddebuiken van het lachen, dan weer kruipt er een krop in mijn keel omwille van het al te herkenbare dat op het podium wordt verteld. Humor en tragedie worden in evenredige porties geserveerd, de taal vloeit rijkelijk, glazen stromen over van poëzie en het applaus uit de zaal weergalmt als klaterend bestek.

De creativiteit en het eigene van elk individu wordt in dit stuk bezongen. Deze mensen mogen dan niet binnen de voren van de reguliere hulpverlening marcheren, het stuk laat ons met overtuiging zien dat een barst in de wand, want dat is Villa Voortman, het licht doorlaat. In de ontroerende aflevering van het televisieprogramma “Radio Gaga” over Villa Voortman verwoordde een bewoner het ooit als volgt: “We zijn outcasts. We passen niet in het maatschappelijk voorbeeld.” In de Villa zijn zij echter hun eigen voorbeeld en de dis op het podium is een prachtige weergave van deze ethiek.

Een aangrijpend moment in het stuk vindt plaats wanneer van beide kanten van het podium twee bebaarde individuen met lang haar en lang gewaad op elkaar af stappen. Hun bewegingen zijn gespiegeld en met dit spiegelende wordt een spel gespeeld dat op de lachspieren van het publiek werkt. Plots kijken beide figuren echter het publiek aan, wijzen, en beginnen zelf te lachen. De meest prominente barst in dit stuk is dan ook deze in de denkbeeldige muur tussen podium en publiek. Voor een stuk dat zo sterk de nadruk legt op het individuele, het subjectieve, het uniek artistieke en creatieve dat in elkeen schuilt – ja, voor een stuk dat zo sterk het verschil bezingt, is het meest bewonderenswaardige misschien wel dat het erin slaagt het verschil tussen publiek en podium op te blazen.

Het geeft hoop te zien dat zoiets nog mogelijk is in een landschap waar geestelijke gezondheidszorg steeds meer neigt naar uniformisering, protocollisering, standaardisering, en een algeheel wegvagen van het subjectieve verschil. *Utopia* is dan ook een stuk dat goesting geeft, dat het verlangen aanwakkert – het verlangen dat wij binnen psychoanalytische kringen zijn gaan kennen als het verlangen van de analyticus, maar zich niet noodzakelijk hoeft te beperken tot de klassieke invulling van deze positie. Het stuk wakkert het verlangen aan om een plaats te creëren voor het verschil – want het is dankzij dat verschil dat zoveel schoons kan verschijnen. En de gedurfde stap die de Voortmannen en -vrouwen hierin hebben genomen is ons te tonen dat het verschil begint bij de afwezigheid van enig verschil. In ons verschillend zijn, zijn wij gelijk. Voor een dergelijke krachttoer hebben wij in Gent een uitdrukking: “Zot!”

David Schrans 19 december 2016